

Artykuł przygotowała Kamila Kwiecień – logopeda przedszkolny

Szanowni Rodzice,

idąc w ślad za rozporządzeniem MEN w sprawie udzielania i organizacji pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach z dnia 17 listopada 2010 r. przygotowałam dla Państwa cykl artykułów z zakresu logopedii. Chcę podzielić się swoją wiedzą, zdając sobie sprawę, że specjaliści powinni wspierać i współpracować z rodzicami naszych podopiecznych. Na początek zachęcam do przeczytania artykułu na temat norm i prawidłowego rozwoju mowy.

ROZWÓJ MOWY W OKRESIE PRENATALNYM

Nie wszyscy wiedzą, że nauka mówienia nie rozpoczyna się w momencie, gdy dziecko wypowie pierwsze słowa, lecz w chwili jego urodzenia, a nawet wcześniej, w życiu płodowym. Niemowlęta z wrodzonym zainteresowaniem przysłuchują się rozbrzmiewającym wokół nich dźwiękom i potrafią zrozumieć, co mówimy na długo przedtem, zanim same zaczną wypowiadać słowa. Jest to najważniejsza sprawa, którą musimy sobie uświadomić, jeśli chcemy pomóc dziecku w nauce mówienia - zrozumienie zawsze o krok wyprzedza mówienie. Dlatego należy rozmawiać ze swoim jeszcze nienarodzonym dzieckiem, ponieważ w życiu płodowym, przyswaja sobie ono elementy suprasegmentalne naszego języka (tzn. akcent, rytm, melodię oraz ton).

Badania wykazały, że w 7 tygodniu życia mózg dziecka wysyła pierwsze impulsy, które koordynują funkcje niektórych organów. Wówczas tworzą się w mózgu pierwsze synapsy. W 23 dniu od poczęcia można zauważyć pierwsze nerwowe odruchy, zaś w 150 dniu tworzy się osłonka mielinowa w mózgu dziecka. W 6 miesiącu życia płodowego mózg jest już całkowicie ukształtowany i jego struktura się nie zmienia.

W 6 - 7 tygodniu zaczynają ze sobą współpracować mięśnie i nerwy. Swoją koordynację zaczynają od górnej wargi, wg D. Hookera, właśnie ona jest najbardziej czuła i podrażnienie jej powoduje zwrot szyi i tułowia. 12 tydzień to początek podciągania wargi i jest to wstępne stadium do rozwoju odruchu ssania. W 14 tygodniu swą pracę rozpoczynają mięśnie fonacyjne i oddechowe. W 17 tygodniu dziecko wyraźnie uwypukla i wysuwa wargi, w ten właśnie sposób ćwiczy odruch ssania. W miesiącu 3 ukształtowane są już struny głosowe i w tym momencie dziecko zdolne jest do płaczu. Od tego czasu dziecko połyka również wody płodowe, staje się wrażliwe na smak i odczuwa uczucie głodu. 13 tydzień przynosi ze sobą spontaniczne ruchy klatki piersiowej, które są próbą oddychania.

ROZWÓJ MOWY W OKRESIE POSTNATALNYM

Małe dziecko słucha otoczenia i w ten sposób uczy się mówić. Człowiek rodzi się z predyspozycją do mówienia, ale nie posiada umiejętności wypowiedzenia się.

Według L. Kaczmarka rozwój mowy w okresie postnatalny można podzielić na cztery etapy:

- okres melodii (od urodzenia do 1 roku życia),
- okres wyrazu (od 1 do 2 roku życia),
- okres zdania (od 2 do 3 roku życia),
- okres swoistej mowy dziecięcej (od 3 do 7 roku życia).

Okres melodii na początku charakteryzuje się krzykiem. Za jego pomocą dziecko sygnalizuje matce swoją potrzebę (głód, dyskomfort z powodu zimna, czy mokrej pieluszki). Dziecko kojarzy, że za każdym razem, gdy zaczyna krzyczeć pojawia się matka. To właśnie jest pierwsze porozumienie, a zarazem ćwiczenie narządu oddechowego.

W 2 - 3 miesiącu życia pojawia się odruch bezwarunkowy tzw. głużenie (gruchanie), które jest jednakowe na wszystkich kontynentach oraz występuje u dzieci głuchych. Głużenie charakteryzuje się wydawaniem przez niemowlę różnych dźwięków, a w tym samogłosek, spółgłosek, grup spółgłoskowych i samogłoskowych oraz towarzyszącymi im nieskoordynowanymi ruchami ciała i kończyn. Gruchanie występuje wówczas, gdy dziecko jest zadowolone i odprężone. Powstają wówczas dźwięki typu: g, k, gli, kli, tli.

Okres ten jest przygotowaniem narządów artykulacyjnych do wydawania podstawowych dźwięków. W mózgu powstają wówczas pierwsze skojarzenia między dźwiękami a ruchami aparatu artykulacyjnego.

Około 6 miesiąca dziecko przechodzi w kolejną fazę rozwojową, a mianowicie w okres gaworzenia. Gaworzenie jest odruchem warunkowym i charakteryzuje się

zamierzonym wydawaniem i powtarzaniem dźwięków. Na początku tego okresu pojawiają się pierwsze sylaby (ma, ta, ba, później: ma - ma, ta - ta, ba - ba), które dziecko powtarza wielokrotnie, ale nie przypisuje im konkretnego znaczenia. Z końcem pierwszego roku życia wypowiada już 2 - 3 wyrazy (mama, baba, tata).

Okres wyrazu - dziecko potrafi wypowiedzieć wszystkie samogłoski z wyjątkiem nosowych „ą”, „ę” oraz spółgłoski: wargowe p, b, m; przedniojęzykowo - zębowe: t, d, n; tylnojęzykowe k, g i środkowojęzykowe ś, a czasami też ć. Pozostałe spółgłoski zastępuje innymi, podobnymi. W tym okresie cechą charakterystyczną jest to, iż dziecko wypowiada tylko pierwszą lub ostatnią sylabę wyrazu. Wyraz pełni w tym momencie funkcję zdania.

Okres zdania - dziecko używa następujących głosek: wargowe p, pi, b, bi, m mi; wargowo - zębowe: f, f, w, wi; środkowojęzykowe: ś, ź, ć, dź, ń, ki, gi; tylnojęzykowe: k, g, ch; przedniojęzykowo - zębowe: t, d, n; przedniojęzykowo - dźwiękowe: l. Z końcem tego okresu mogą pojawić się również głoski: s, z, c, a także: sz, ż, cz, dż. Okres ten charakteryzuje się tym, iż dziecko nie potrafi wyartykułować niektórych głosek, ale wie jak dana głoska powinna brzmieć i jest w stanie wyróżnić ją w wyrazie.

Dziecko tworzy dwuwyrazowe zlepkę zdań np. „baba koko” – które w konkretnej sytuacji są komunikatywne dla odbiorcy. Wraz z biegiem rozwoju, zlepkę wyrazową przekształca się w równoważniki zdań. Znaczenie ich jest już bardziej przejrzyste, ale nadal są ściśle powiązane z kontekstem sytuacyjnym.

Okres swoistej mowy dziecięcej - mowa dziecka nie jest jeszcze „doskonała”. Występują kontaminacje (tworzenie wyrazu z 2 - 3 innych, np. słowo „zakluczyć” oznacza wyrażenie „zamknąć drzwi”), neologizmy (np. dziecko nazywa fontannę - „tryskavicą”), przestawianie głosek (metatezy, np. „kordła”), uproszczenia grup spółgłoskowych (substytucja). Pod koniec 4 roku życia dziecko potrafi wypowiedzieć już głoski s, z, c, dz, r, sz, cz, ż, dż.

Proces rozwoju człowieka przebiega w otoczeniu społecznym. To, w jaki sposób potrafi on funkcjonować w społeczeństwie w dużej mierze zależy od wpływu środowiska rodzinnego. To właśnie rodzice wprowadzają dziecko w tajniki komunikacji międzyludzkiej i dzięki nim potrafi ono opanować tę niezmiernie trudną sztukę.

Najczęściej spotykanym zaburzeniem mowy w okresie przedszkolnym jest dyslalia, ale o niej której napiszę w kolejnym artykule.

Bibliografia :

1. Clark L., Ireland C.: Uczymy się mówić, mówimy by się uczyć". Poznań 1998
2. Słodowik - Racaj E.: O mowie dziecka. Warszawa "Żak" 2000
3. Kornas-Biela D.: Prenatalne uwarunkowania rozwoju mowy. W: Roślowski B.: Opieka logopedyczna od poczęcia. Uniwersytet Gdański Glottispol 1983
4. Skowronkowie M. i P.: Jak przebiega prawidłowy rozwój mowy?
W: „Wychowawca” 1999,
nr 7-8